

Nutriční terapeut jako profese

Nutriční terapeut (NT) je **nelékařský zdravotnický pracovník** (NLZP) dle zákona č. 96/2004 Sb. o nelékařských zdravotnických povoláních, stejně jako např. fyzioterapeut, optometrista či zdravotnický záchranář.

Vývoj profese

Zatímco v Austrálii začal první univerzitně vzdělaný NT pracovat již v roce 1930, v České republice bylo vysokoškolské studium nutriční terapie umožněno teprve novým zákonem o nelékařských zdravotnických povoláních z roku 2004. Výživa hospitalizovaných pacientů do té doby spadala do rukou **dietních sester**, středních zdravotnických pracovníků, absolventů buď střední zdravotnické školy (SZŠ) v oboru Dietní sestra, příp. vyšší odborné školy (VOŠ) v oboru Diplomovaná dietní sestra.

Počátek dietních sester lze najít v roce 1934, kdy vznikla první škola vzdělávající dietní pracovníky pro jednu konkrétní kliniku v Praze. Poté, co vznikla druhá taková škola v Brně (dnešní SZŠ a VOŠZ Merhautova), došlo v roce 1953 k transformaci těchto škol na střední zdravotnické školy a oficiálnímu vzniku studijního oboru Dietní sestra (profese samotná byla poprvé kodifikována o dva roky dříve, roku 1951). V průběhu desetiletí se ustálilo vzdělávání dietních sester na středních školách, nově pak na vyšších odborných školách a bylo pro ně vytvořeno i specializační studium spadající pod Národní centrum ošetřovatelství a nelékařských zdravotnických oborů (NCONZO).

Roku 2004 nabyl účinnosti nový zákon č. 96/2004 Sb., o nelékařských zdravotnických povoláních, kdy došlo k **vytvoření profese nutričního terapeuta a ke kompletnímu zrušení profese dietní sestry**. Ze všech dietních sester se však stali nutriční terapeuti bez nutnosti doplnění jakéhokoli vzdělání (užívá-li tedy dnes kdokoliv označení „dietní sestra“ či „dietka“, používá bezmála 20 let staré názvosloví označující profesi s nižšími kompetencemi, než má dnes nutriční terapeut). V dnešní době se tedy v praxi můžeme setkat s následujícími NT:

- absolventi SZŠ s maturitou v oboru Dietní sestra (do 2004)
- absolventi VOŠ v oboru Diplomovaná dietní sestra (DiS., do 2004)
- absolventi VOŠ v oboru Diplomovaný nutriční terapeut (DiS.)
- absolventi VŠ v programu Nutriční terapie (Bc.)

Kompetence nutričního terapeuta

Kompetence nelékařských zdravotnických pracovníků, tedy činnosti, které jsou oprávněni ve zdravotnictví vykonávat, stanovuje vyhláška č. 55/2011 Sb., o činnostech zdravotnických pracovníků a jiných odborných pracovníků. Podle ní nutriční terapeut **poskytuje specifickou ošetřovatelskou péči při zabezpečování nutričních potřeb pacientů** v oblasti preventivní a léčebné výživy. Budeme-li následovat přesné znění vyhlášky, pak bez odborného dohledu a bez indikace může nutriční terapeut v souladu s diagnózou stanovenou lékařem zejména:

- a) zpracovávat a vyhodnocovat nutriční anamnézu, u pacientů v závažných stavech provádět bilanci stravy přijímané ústy, navrhnout lékaři, případně všeobecné sestře

- nebo porodní asistentce změny v předepsané dietě, způsobu přijímání stravy či doplnění potravinovými doplňky,
- b) provádět vyšetření nutná ke zjištění stavu výživy pacientů,
  - c) kontrolovat, metodicky vést a organizovat přípravu stravy v souladu s poznatky zdravé a léčebné výživy, zejména ve stravovacích provozech zdravotnických zařízení a v případě speciálních diet stravu připravovat,
  - d) sestavovat jídelní plány a předpis stravy pro jednotlivé diety i pro celé zdravotnické zařízení, včetně propočtů biologické a energetické hodnoty diet,
  - e) provádět poradenství a edukaci jedinců, rodin a skupin v oblasti zdravé a léčebné výživy, včetně doporučení vhodných výživových doplňků,

Nutriční terapeut může rovněž sestavovat bez odborného dohledu na základě indikace lékaře individuální jídelní plány, včetně propočtů biologické a energetické hodnoty diet. Nutriční terapeut se specializací (viz dále) má pak rozšířené kompetence zejména v oblasti přípravy edukačních materiálů, edukace pacientů v komplikovaných stavech a výzkumu týkajícího se výživy a nutriční péče v daném zdravotnickém zařízení.

Jak jste si možná všimli, nutriční terapeut v souladu s aktuálně platnou legislativou **nesmí indikovat změnu diety** (tu pouze navrhuje) **ani předepsat enterální či parenterální výživu**, tj. sipping, výživu do sondy či výživu do žíly. Nízká úroveň kompetencí NT v ČR souvisí s více faktory, mezi jinými můžeme jmenovat např. poměrně krátkou dobu existence nelékařských profesí obecně v dnešním pojetí (od roku 2004), nastavení systému zdravotní péče (za léčbu pacienta je plně zodpovědný ošetřující lékař) apod. Snahou profesních organizací však je přiblížit českou nutriční terapii zahraniční úrovni, v Evropě např. Norsku, Švédsku či Nizozemsku.

Možnosti studia

Pro získání kvalifikace musí zájemce o tento obor absolvovat nejméně tříleté studium bakalářského studijního programu pro přípravu nutričních terapeutů, příp. nejméně tříleté vyšší odborné studium v oboru Diplomovaný nutriční terapeut. Bakalářské vzdělání v nutriční terapii lze aktuálně získat na těchto institucích:

- Lékařská fakulta Masarykovy univerzity
- 1. lékařská fakulta Univerzity Karlovy
- 3. lékařská fakulta Univerzity Karlovy
- Lékařská fakulta Ostravské univerzity
- Zdravotně sociální fakulta Jihočeské univerzity

Vyšší odborné vzdělání pak lze získat na 8 vyšších odborných školách (Brno, Karlovy Vary, Most, Ostrava, Praha, Plzeň, Příbram).

Pro NLZP existují také specializační obory, které můžeme přirovnat k lékařským atestacím. Získáním specializace se nutričnímu terapeutovi pracujícímu ve zdravotnickém zařízení značně rozšiřují kompetence z hlediska edukace pacientů či přípravy edukačních materiálů (viz § 110 až 114 vyhlášky č. 55/2011 Sb.). Tyto obory jsou stanoveny nařízením vlády č. 31/2010 Sb., které

od 1. 9. 2018 stanovuje pro NT obor jediný – **Výživa dospělých a dětí**. Tuto specializaci lze získat dvěma způsoby:

- specializačním studiem v **Národním centru ošetřovatelství a nelékařských zdravotnických oborů** (NCONZO), tzv. "doškolovák"
- magisterským studiem oboru **Výživa dospělých a dětí** na LF MU nebo 1. LF UK

Uplatnění nutričního terapeuta

Základním uplatněním nutričního terapeuta je práce ve **zdravotnických zařízeních** (nemocnice, lázně apod.). Zde má nutriční terapeut v závislosti na zvyklostech pracoviště možnost podílet se jak na péči u lůžka pacienta (anamnéza, vyšetření a zhodnocení, edukace, doporučení konkrétního typu výživy apod.), tak na zajištění chodu stravovacího provozu (sestavování jídelních plánů pro všechny poskytované diety, individuální rozpisy).

Velká část nutričních terapeutů pracuje v **ambulancích/poradnách**. Ty mohou fungovat jak při nemocnicích, tak v soukromé sféře. Soukromé poradny jsou poměrně vyhledávanou službou, v praxi však nutriční terapeuti naráží na konkurenci výživových poradců bez vzdělání v oboru, kteří často nabízejí služby nekvalitní a nezaložené na vědeckých důkazech. **Upozornění: péče poskytovaná nutričním terapeutem není živnostenské podnikání, ale poskytování zdravotních služeb!**

Vysokoškolsky vzdělaný nutriční terapeut se může rovněž uplatnit ve **vědě a výzkumu**. Kombinace znalostí o výživě, potravinách a metodologii vědy o výživě z nich činí velmi cenné členy výzkumných týmů i na Masarykově univerzitě – aktuálně např. na Ústavu ochrany a podpory zdraví, Ústavu patologické fyziologie či v centru RECETOX.

Nutriční terapeut může díky svým znalostem v oblasti veřejného zdraví pracovat rovněž v oblasti **projektů podpory zdraví**. Absolventi nutriční terapie pracují na pracovištích, jako je např. Státní zdravotní ústav, a přímo se podílejí na tvorbě projektů či osvětových kampaní zaměřených na veřejnost.

V neposlední řadě je potřeba zmínit rovněž **potravinářský průmysl**. Nutriční terapeut může díky svým znalostem v oblasti potravinářských technologií navrhovat reformulace výrobků či přicházet s novými řešeními, která umožňují potravinářským podnikům naplňovat cíle zaměřené na zdravější nabídku a lepší možnost volby na trhu s potravinami. Může rovněž pracovat v oblasti potravin pro zvláštní lékařské účely, tj. u **výrobců klinické výživy**, kde může kombinovat několik výše uvedených činností dohromady.

Uplatnění nutričního terapeuta je velmi široké a dost často záleží na konkrétním člověku, jakých příležitostí se rozhodne využít. Situace na pracovním trhu se každopádně v průběhu času zlepšuje a zájem o nutriční terapeuty ve všech těchto oblastech setrvale roste. Pro to, aby se tento růst a zlepšování podmínek udržely, je však důležité se aktivně zapojovat do **činnosti profesních organizací**, které se jménem nutričních terapeutů snaží zlepšovat podmínky a upevňovat pozici nutričních terapeutů v očích laické i odborné veřejnosti.

Profesní organizace

Sdružování pracovníků ve zdravotnictví do oborově specifických profesních organizací je nezbytným předpokladem rozvoje jednotlivých zdravotnických profesí. Profesní organizace má na rozdíl od jednotlivce mnohem lepší pozici pro vyjednávání jak s orgány státní správy, tak také s dalšími organizacemi fungujícími v oblastech, se kterými chce daná profese spolupracovat. V České republice působí v oblasti nutriční terapie nyní následující profesní organizace:

Sekce nutričních terapeutů České asociace sester (SNT ČAS)

Předsedkyně: Mgr. Věra Andrášková

Sekce nutričních terapeutů, dříve Sekce dietních sester, je jednou z mnoha sekcí České asociace sester – organizace, která zastřešuje sestry a některé další NLZP – a nejstarší organizací, která sdružuje nutriční terapeuty, nutriční asistenty a studenty těchto oborů.

Česká asociace nutričních terapeutů (ČANT)

Předseda: Mgr. Martin Krobot

Česká asociace nutričních terapeutů vznikla jako nejmladší profesní organizace roku 2018. Jedná se o jedinou nezávislou monoprofesní organizaci sdružující výhradně nutriční terapeuty a studenty tohoto oboru v ČR. Skrze ČANT je ČR členem Evropské federace asociací nutričních terapeutů (EFAD) a Mezinárodní konfederace asociací nutričních terapeutů (ICDA). Součástí ČANT je rovněž Studentská asociace nutričních terapeutů, původně samostatný spolek vzniklý na Lékařské fakultě Masarykovy univerzity roku 2016. Cílem ČANT je pozvednout úroveň nutriční terapie v ČR a srovnat ji s úrovní v zahraničí, jakou můžeme vidět např. ve Velké Británii nebo v USA.

Nutriční terapeuti se však nesdružují pouze na úrovni České republiky. Existují rovněž organizace, které spojují nutriční terapeuty na nadnárodní úrovni, ať už evropsky, či celosvětově. Organizace významné pro české nutriční terapeuty jsou:

European Federation of the Associations of Dietitians (EFAD)

(česky Evropská federace asociací nutričních terapeutů)

Evropská federace asociací nutričních terapeutů vznikla v roce 1978 jako prostředek pro sjednocení nutričních terapeutů na evropské úrovni. Vytváří standardy, k jejichž naplňování by měly jednotlivé členské státy směřovat (pro vzdělávání, pro praxe apod.), a snaží se působit na úrovni evropské legislativy. Každý rok pořádá konferenci v některé z evropských metropolí. Česká republika do EFAD vstoupila prostřednictvím ČANT roku 2019.

International Confederation of Dietetic Associations (ICDA)

(česky Mezinárodní konfederace asociací nutričních terapeutů)

Mezinárodní konfederace asociací nutričních terapeutů je celosvětovým ekvivalentem EFAD, přičemž reprezentuje nutriční terapeuty z cca 50 zemí světa. Vytváří celosvětové standardy pro nutriční terapii, mapuje vzdělávání nutričních terapeutů a zasazuje se o zvyšování povědomí o profesi nutričního terapeuta mezi odbornou i laickou veřejností. Členské země EFAD se stávají automaticky členy ICDA (tedy i Česká republika).

Další pojmy

Nutriční specialista

Nutriční specialista byl název navazujícího magisterského studijního oboru dostupného na 1. LF UK a na LF MU před akreditací oboru Výživa dospělých a dětí. Nutriční terapeuti, kteří jej absolvovali, získali specializaci v souladu s nařízením vlády č. 31/2010 Sb. Nesprávně bývá tento termín používán pro označování absolventů tohoto programu, kterými jsou v souladu s legislativou „nutriční terapeuti se specializací“, případně se jím označují někteří výživoví poradci.

Nutricionista

Nutricionista je velmi důležitou součástí nutričního týmu v nemocnici. Jde o lékaře, který absolvováním specifického kurzu získal funkční licenci F016 České lékařské komory v oboru Umělá výživa a metabolická péče (nejedná se o atestaci, ale jakousi nadstavbu, lékař tedy může být onkolog, internista, nefrolog aj.). Tuto licenci uděluje ČLK na základě vyjádření Společnosti klinické výživy a intenzivní metabolické péče ČLS JEP, která posoudí odbornou způsobilost lékaře a absolvování potřebných specializačních kurzů. Lékař nutricionista je pak oprávněn pacientům předepisovat enterální a parenterální výživu a vykazovat s tím spojené výkony pro úhradu pojišťovnou.

Dietolog

Název „dietolog“ je poměrně rozšířený a často používaný výživovými poradci, nicméně žádný konkrétní význam v sobě nese. Tímto pojmem by v podstatě mohl být označen také jakýkoliv lékař, který se zabývá léčebnou výživou; takováto atestace však neexistuje a léčebná výživa navíc spadá do kompetencí nutričního terapeuta. Pojem „ústavní dietolog“ je pak v některých zdravotnických zařízeních rezervován pro odborného garanta léčebné výživy daného zařízení.

Výživový poradce, nutriční poradce, výživový terapeut, specialista na výživu apod.

Výživový poradce (či jakákoliv jiná varianta označení) je živnost volná, která není podmíněna žádným vzděláním a může ji vykonávat kdokoliv, kdo splňuje podmínky pro udělení živnostenského oprávnění, tj. bezúhonnost a svéprávnost. Někteří výživoví poradci mohou mít alespoň kurz, jehož délka se většinou pohybuje v rozsahu od několika dní do půl roku. Přestože jsou některé z těchto kurzů akreditované např. MŠMT, bývá jejich kvalita velmi často pochybná a nemohou nahradit několikaleté vzdělání, kterým prochází absolventi programu Nutriční terapie (kurzy akreditované od roku 2019 již musí být alespoň zakončeny zkouškou dle Národní soustavy kvalifikací). Vzhledem k tomu, že výživový poradce není nutriční terapeut, může dle stanoviska Ministerstva zdravotnictví ČR pracovat pouze se zdravými osobami.